

УДК 330.341.1:658:621

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Осаул А.О., старший викладач

*Запорізький національний університет
Україна, 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

alinaosaul@ukr.net

У статті розкрито сутність поняття «економіка знань» та надано її характеристики. Проаналізовано нематеріальні ресурси підприємств, їхні особливості та тенденції розвитку в умовах економіки знань. Знання визнано головним основоположним нематеріальним ресурсом розвитку підприємства та економіки в цілому. Підкреслено провідну роль нематеріальних цінностей у формуванні життєвих орієнтирів сучасної людини. Обґрунтовано необхідність формування робітника нового типу. Виокремлено ознаки робітника нового типу на підприємстві. Визначено роль нематеріальних ресурсів, у тому числі інтелектуальних, для підвищення ефективності функціонування підприємств, у тому числі таких, що застосовують гнучкі виробничі процеси. Охарактеризовано особливості трансферу знань на підприємстві. Представлено модель трансформації знань організації. Акцентовано увагу на особливостях менеджменту знань сучасної організації. Розкрито світовий досвід політики прозьюмеризму в контексті накопичення знань підприємства. Розглянуто особливості формування нової мотиваційної системи менеджменту сучасних підприємств. Охарактеризовано провідну роль інвестицій у примноження інтелектуальних ресурсів, специфічних знань підприємств машинобудування країн світу. Описано основні гіпотези взаємозв'язку між капіталовкладеннями в знання та їх подальшим розвитком та впливом на конкурентноздатність підприємства. Наголошено на різниці в політиці ефективного формування та накопичення знань, інтелектуальних ресурсів підприємств машинобудування в різних країнах світу. Зроблено висновок про наявність розриву в соціальних та економічних наслідках інвестування в інтелектуальні ресурси американськими машинобудівними підприємствами в порівнянні з європейськими та японськими. Подолання наявних недоліків у побудові ефективної моделі формування та примноження специфічних знань визнано неможливим за умов спрямування капіталовкладень тільки в примноження знань, підвищення кваліфікації або виключно у вдосконалення технічного та технологічного оснащення.

Ключові слова: економіка знань, знання, інформація, творчість, інновації, ідеї, капітал, нагромадження нематеріальних форм капіталу, нематеріальне багатство.

Осаул А.А. ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ / *Запорожский национальный университет, Украина*

В статье раскрыта сущность понятия «экономика знаний» и представлены ее характеристики. Проанализированы нематериальные ресурсы предприятий, их особенности и тенденции развития в условиях экономики знаний. Знания признаны главным основополагающим нематериальным ресурсом развития предприятия и экономики в целом. Подчеркнута ведущая роль нематериальных ценностей в формировании жизненных ориентиров современного человека. Обоснована необходимость формирования работника нового типа. Выделены признаки работника нового типа на предприятии. Определена роль нематериальных ресурсов, в том числе интеллектуальных, для повышения эффективности функционирования предприятий как традиционного индустриального типа, так и таких, которые используют гибкие производственные системы. Охарактеризованы особенности трансфера знаний на предприятии. Представлена модель трансформации знаний организации. Сделан акцент на особенностях менеджмента знаний современной организации. Раскрыт мировой опыт политики прозьюмеризма в контексте накопления знаний предприятия. Рассмотрены особенности формирования новой мотивационной системы менеджмента современных предприятий. Охарактеризована ведущая роль инвестиций в приумножение интеллектуальных ресурсов, специфических знаний предприятий машиностроения в мире. Описаны основные гипотезы взаимосвязи между капиталовложениями в знания и их дальнейшим развитием, а также влиянием на конкурентоспособность предприятия. Акцентируется внимание на разнице в политике эффективного формирования и накопления знаний, интеллектуальных ресурсов предприятий машиностроения разных стран мира. Признано невозможным преодоление существующих недостатков в построении эффективной модели формирования и накопления специфических знаний исключительно при условии направления инвестиций в приумножение знаний, повышение квалификации или усовершенствование технического и технологического оснащения.

Ключевые слова: экономика знаний, знания, информация, творчество, инновации, идеи, капитал, накопление нематериальных форм капитала, нематериальное богатство.

Osaul A.A. THE ESSENCE AND ROLE OF THE INTANGIBLE RESOURCES IN THE ENTERPRISES' ACTIVITY AMID KNOWLEDGE ECONOMY / *Zaporizhzhya National University, Ukraine*

The essence of the "knowledge economy" and its characteristics are studied in the article. Enterprises' intangible resources, their peculiarities, development tendencies amid the knowledge economy are analyzed. Knowledge is considered to be the main fundamental type of intangible resources affected the enterprises' and national macroeconomic development. The leading role of the intangible values in the living standards of the modern homo economicus formation is stressed. The necessity of the enterprise's new type working force formation is proved. The features of the new type working force are marked. The role of the intangible resources, i.e. intellectual ones for the purpose of both traditional industrial and flexible production enterprises' activity efficiency increasing is determined. The peculiarities of the knowledge transfer at the enterprise level are characterized. The knowledge transformation model is proposed. Modern organization's knowledge management features are emphasized. The prosumerism policy's world experience for the purposes of enterprise's knowledge accumulation is reviewed. Characteristics of the new motivation management system of the modern enterprise are scrutinized. The key role of investments in the machine-building enterprises' intellectual resources, tacit knowledge accrual is described. The main hypothesis of the knowledge funding and knowledge further development interconnections, their effect on the enterprise's competitiveness are marked. The gap in policies of the efficient knowledge, intellectual resources formation and accumulation at the machine-building enterprises' of different countries is emphasized. The inability of the existing fallacies negotiating regarding the specific knowledge formation and accumulation model building only due to the additional finding of knowledge accrual, further training or technical, technological equipment improvement is recognized.

Key words: knowledge based economy, knowledge, information, creative work, innovations, ideas, capital, intangible forms of capital accumulation, intangible wealth.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток інформаційної економіки, наукомістких корпорацій, що спеціалізуються на випуску високотехнологічної продукції, сучасні процеси еволюції світової економіки характеризуються новою парадигмою. Характер, головні тенденції, темпи розвитку інноваційно-орієнтованої соціально-економічної системи знаходяться під впливом розвитку науки, накопиченого знання, інтелектуального потенціалу та інновацій. Сучасний етап світового соціально-економічного та науково-технологічного розвитку підпорядкований робітнику нового типу, новим знанням, інтелекту як на окремому підприємстві, так і в суспільстві в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження економіки, у якій знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом її зростання, здійснюють вчені розвинених країн і країн, що розвиваються. Роботи щодо розвитку нової економіки та виявлення нових нематеріальних джерел зростання належать Р. Кроуфорду, Ф. Махлупу, Т. Мульгану, Т. Сакаїї, Т. Стюарту [1]. Бузгалін О., Колганов А. [2, 3] вивчають проблеми нематеріальних ресурсів та з'ясовують їх відмінності від традиційних ресурсів індустріальної економіки. Цікаві ідеї пропонують В. Іноземцев [4], С. Клімов [5], які представляють не тільки широкий огляд іноземної літератури із проблематики становлення робітника нового типу, особливостей його поведінки на підприємстві, мотиваційної політики, але і власне оригінальне трактування діяльності сучасного гнучкого промислового підприємства. В останні роки істотний внесок у розробку проблеми формування, трансформації та накопичення знань зробили В. Макаров, В. Попков [6] та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою цієї статті є виявлення значущості та особливої ролі нематеріальних ресурсів у діяльності підприємств – знань, інтелектуальних ресурсів в умовах переходу до нового типу економіки. Досягнення зазначеної мети визначило необхідність вирішення таких завдань, як з'ясування витоків особливостей нематеріальних ресурсів, виявлення найбільш загальних рис знань – однієї з фундаментальних цінностей підприємства, а також загальних тенденцій їх еволюції, у тому числі, життєвого циклу в умовах переходу від традиційного індустріального способу виробництва до знаннєвого.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом усієї історії економіка завжди ґрунтувалася на знаннях. Знання, енергія та організація були первинними чинниками, що мало людство, зазначає С. Клімов [5, с. 5]. Не можна зменшувати значення знань для епох, що передували інформаційній. Нагромадження та передача знань із давніх часів стали запорукою соціально-економічного прогресу. Такі знання були отримані внаслідок кропіткої роботи попередніх поколінь або мали зовнішнє джерело походження.

Ідея існування економіки знань останнім часом стала надзвичайно часто вживатися в науковій літературі при здійсненні оцінки впливу інформаційної хвилі технологічної революції на господарську діяльність суспільства. В основі змін, які охопили сучасні суспільства, лежать процеси глобалізації, розповсюдження інформаційних технологій, зростання комп'ютерних мереж, демонтаж багаторівневих корпоративних ієрархій, зменшення числа робочих місць [1, с. 31]. Дракер П. головним каталізатором зазначених процесів вважає саме інформаційну та комунікативну революції [5]. Економіка знань, піднесення інтересу до якої пов'язують з іменами Ф. Махлупа, Ф. Хайека, Й. Шумпетера, за сучасних умов являє собою тип економіки, де знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом зростання; економіку мережевих структур, взаємодію між наукою, освітою та бізнесом; результат еволюції країн з передовою економікою за останні три десятиріччя [7, с. 46]. Далман К. пропонує визначати економіку знань як економіку, у якій інноваційні процеси – виробництво, придбання, розповсюдження та практичне застосування знань – перетворилися на головну рушійну силу соціально-економічного розвитку [8]. Колганов А. розглядає економіку знань як адекватну ері інтелектуального капіталу [2, с. 41]. Різноманітності підходів до визначення категорії «економіка знань» відповідає ціла низка понять, які претендують на опис економіки нового типу, яка є наступною за індустріальною економікою, або ж представляє її нову фазу.

Наведені визначення дозволяють виділити найбільш вагомі характеристики, які в сукупності дають уявлення про економіку знань:

- виробництво послуг, інформації, культури відіграють головну роль;
- провідна роль галузей, що не спираються на фізичну інфраструктуру;
- накладання елементів нової інфраструктури на старі життєздатні інфраструктури та поступове витіснення останніх;
- постійне зростання частки науково-дослідних робіт у сукупних витратах держави та приватних фірм;
- стабільне зростання капіталізації високонаукових фірм;
- перетворення людини, яка вміє творчо мислити, на «ресурс», головну складову національного багатства;
- пріоритетність інвестицій у розвиток фундаментальних знань особистості;
- домінуюча роль жінки в різних сферах діяльності, у тому числі у сферах творчості та культури;
- географічні зрушення виробничих потужностей, концентрація розвитку навколо центрів освіти та досліджень.

Отже, можна стверджувати, що характеристики економіки знань обумовлені не лише інформаційною революцією, результатами НТП та пов'язаними з ними зростанням продуктивності праці та рівня життя, виснаженням природних та трудових ресурсів [5, с. 43],

але й поступовою зміною культури ведення підприємницької діяльності як результату соціально-економічних трансформацій.

Домінуючим класом нової епохи є клас осіб, які вміють створювати бізнес-мрії. Слідування за лідерами призвело до помітної зміни пріоритетів у життєвих мотиваціях суспільства. Сучасна освічена людина пояснює своє бажання підвищити соціальний статус не збільшенням власного добробуту, а залученням у більш насичене життя представників класу інтелектуалів. Вважається, що суб'єкти економіки знань – мікрооснова її життєздатності – це творчі особистості, що прагнуть змінити суспільство шляхом самореалізації, здатні швидко та економічно адаптуватися до мінливого середовища, готові збільшувати споживання інформаційних благ заради збільшення інтелектуального капіталу [4; 9, с. 437]. Властивості суб'єктів економіки знань лише починають формуватися. Із часом з'явиться новий соціальний характер, який безпосередньо вплине на економічний та соціальний розвиток суспільства.

Кваліфікація робітників, їхні знання, навички, соціальні контакти в умовах економіки знань стають головними структурними елементами засобів виробництва. Добринін О., Дятлов С., наприклад, наголошують на актуалізації творчих продуктивних сил економіки знань у формі людських інформаційних ресурсів (потреб, здібностей, сил) [10, с. 15]. Вони розглядають сучасну людину як багатогранну людську особистість – вирішальний творчий фактор та головний інформаційний ресурс підприємства. Дятлов С. з'ясує, що «людські інформаційні ресурси – це адекватна інформаційній стадії розвитку суспільства ери інформаційно-телекомунікаційної революції форма прояву сутнісних творчих сил людини, які входять у систему інформаційної економіки як головний чинник, що забезпечує високий динамізм та високу якість соціального та економічного прогресу суспільства. В інформаційному суспільстві жива людська особистість все менше і менше є носієм людського капіталу і все більше і більше стає носієм людських інформаційних ресурсів – головного чинника, який обумовлює високий динамізм соціального прогресу людського суспільства та високі темпи економічного зростання» [10, с. 15, 18]. Робітники є власниками нематеріальних засобів виробництва, що обумовлює їх зростаючу цінність для організацій. Партнерські відносини між власниками засобів виробництва та організаціями пояснюють поступову відмову від централізованої ієрархічної структури на користь ієрархічно-мережових структур із значною долею самостійності співробітників.

Творчі індивіди об'єднуються в групи з метою виробництва, споживання нематеріальних ресурсів, продукування та розповсюдження нового знання, генерування ідей, уявлення про майбутнє. Новий вид людського об'єднання – це спільноти, що базуються на знаннях. Девід П. та Форє Д. переконані, що привнесені спільнотами свіжі ідеї «ззовні» стимулюють розвиток підприємств у цілому завдяки накопиченому «колективному досвіду» [11, с. 36]. Діяльність спільнот спрямована на вирішення конкретних завдань, які організації не можуть вирішити самостійно.

Такий погляд кореспондується із позицією К. Келлі про збільшення цінностей зв'язків між економічними суб'єктами. Мережі економіки знань, утворені спільнотами, заснованими на знаннях, дозволяють споживачам знань насичених товарів отримувати зростаючу граничну корисність від споживання таких благ у результаті збільшення загального числа споживачів. Це, у свою чергу, інтенсифікує співробітництво між виробниками, зменшує транзакційні витрати [12, с. 16]. Мережі є головною ланкою, що зв'язує організацію та її зовнішнє оточення. Саме мережі являють головну функцію системи менеджменту знань сучасної організації.

Нові тенденції проявляються і в еволюції ресурсів, які лежать в основі розвитку економіки знань. Основоположним постулатом економіки знань є ставлення до людини та природи не як до ресурсів, предметів споживання, джерела утворення речей, але як до цінностей. Відхід

від превалювання фізичного споживання зазначених ресурсів ставить перед людством задачу визначення системи гуманітарних, соціальних, екологічних, естетичних нормативів та меж життєвого простору.

Ресурсами економіки знань можна вважати знання, інтелект, соціальні новації, «людські якості» тощо. Виділяють низку характерних властивостей нових ресурсів. По-перше, новий тип ресурсів перестає бути обмеженим. Ресурси стають всезагальними, такими, що мають універсальну цінність; вони є власністю кожного, їх не можна знищити. Отже, ресурси нового типу не підлягають традиційному способу споживання. На всіх економічних рівнях, особливо мікроекономічному, відбувається співтворчість різних осіб, у результаті якої збільшуються, вдосконалюються знання. По-друге, новий тип ресурсів є унікальним за своєю природою. Нематеріальні ресурси не можна багаторазово відтворювати. Тиражуванню підлягають лише їх матеріальні носії. По-третє, ресурси нового типу не можна спожити [3, с. 55]. Такий діалог накладає низку обмежень на «споживача» нових ресурсів. Напружена розумова діяльність, в основі якої лежать нові ресурси, вимагає від робітника нового типу витрат часу, енергії, знань, вмінь, високого культурного потенціалу. Таким чином, природні фізичні властивості людини, постійне розширення ресурсів світу культури накладають своєрідні кількісні обмеження на процес задоволення потреб в умовах економіки знань.

Інтелектуальні ресурси як фактори «другого плану» стоять за матеріальними факторами та визначають їх якість. Якщо знання є найголовнішим елементом інтелектуальних ресурсів, то правильним буде твердження про те, що для впливу знань на процес виробництва, вони мають бути втіленими у капітал – фізичний або нефізичний. Знання є динамічною системою, яка швидко розвивається. Знання – це феномен, що перетворює капітал на відкриту систему, стає підґрунтям для появи нових форм капіталу, їх подальшої конвертації. В епоху інформації знання та інформація є головними джерелами багатства.

Клімов С. характеризує знання та роль, що вони відіграють у структурі діяльності підприємства, і робить висновок про те, що знання присутні на всіх рівнях ієрархії діяльності. Вони є соціальним продуктом, найважливішим інструментом, який визначає ставлення людини до навколишнього середовища, що організує його діяльність. Знання існують в органічній єдності з людиною [5, с. 54]. Якщо в доіндустріальну та індустріальну епохи знання було «...невіддільне від формування розуму і навіть самої особистості...», то за сучасних умов «знання вироблюється й буде вироблятися для того, щоб бути проданим, воно споживається й буде споживатися, щоб набути вартості у новій продукції...» [5, с. 18]. Помітною стає екстеріоризація знання відносно його носія незалежно від обсягів попередньо накопиченого знання. Як зазначає Ж.-Ф. Ліотар, відходить у минуле принцип невід'ємності отримання знань від формування інтелекту та самої особистості. Відносини між постачальниками та покупцями знання набувають вартісної форми на кшталт відносин між товаровиробниками та покупцями матеріальних благ. Нова роль знань впливає на ставлення організацій до освіти та науки, на внутрішні процеси всередині інтегрованих структур бізнесу – освіта – наука. Знання у формі інформаційного товару підсилюють економічну могутність господарюючих суб'єктів на мікрорівні, виступають об'єктом конкурентної боротьби на національному рівні. Знання поступово заміщують залежність національних економік від територіального, сировинного чинників розвитку, стають у центрі промислових, комерційних, військових та політичних інтересів глобальних гравців на ринку. Монополія держави на виробництво та розповсюдження знань руйнується під тиском окремих індивідів та утворених ними спільнот, які насичують інформаційний простір новими знаннями. Функції регулювання та відтворення знань у процесі подальшого провадження технологій у повсякденне життя передаватимуться від людей техніці. Найважливішою тут є функція передачі знань, яка буде зберігатися технічними засобами. Передача знань вимагає від учасників процесу наявного доступу до генераторів знань, а також належного рівня користування ними.

Знання перебувають у стані постійної трансформації. Нові технології та їхня широка адаптація господарюючими суб'єктами сприяють прискоренню еволюції знань. Ідея розділяти процес формування знань та їхній вплив на свідомість людини не нова. Вона належить спеціалісту в галузі системних досліджень Р. Аккофу, який запропонував використовувати для аналізу зазначеного процесу схему з п'яти категорій: дані – інформація – знання – розуміння – мудрість. Згідно з ідеєю Р. Аккофа, дані – це неупорядковані символи, що розглядаються безвідносно до контексту. Інформація є виділеною, впорядкованою частиною бази даних, обробленою для використання. Знання – це формулювання існуючих тенденцій або існуючих зв'язків між явищами, представлених в інформації. Розуміння – це вираження закономірності, яка вміщується у багатьох розрізнених знаннях. Воно дає відповідь на питання «Чому?». Мудрість є оціненим розумінням закономірностей з позиції минулого та майбутнього. Перші чотири компоненти класифікації стосуються минулого, тоді як мудрість – майбутнього [5, с. 56-57].

Попков В. також представляє модель еволюції знання у вигляді лінійного ланцюжка: дані – інформація знання – розуміння – мудрість (рис. 1) [15, с. 285].

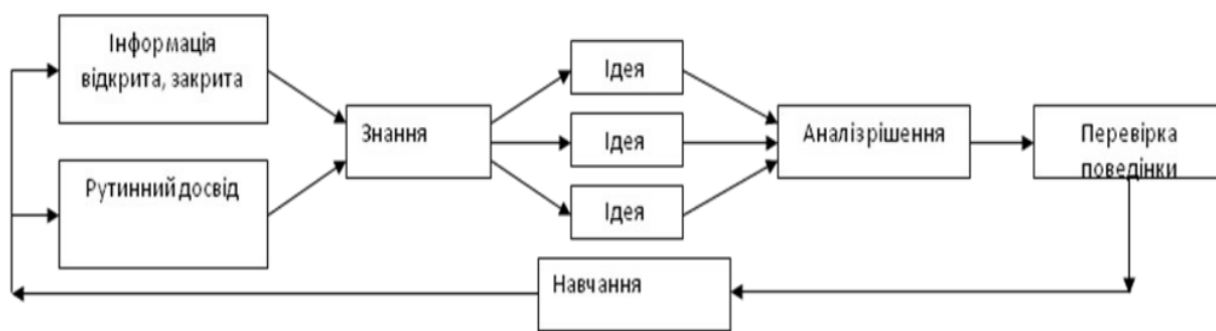

Рис. 1. Модель трансформації знання

Особливість підходу В. Попкова полягає в поведінковій властивості останньої стадії моделі, а також у наявності зворотного зв'язку, що відображає необхідність збереження накопиченого знання та збільшення його цінності. «Крім того, представлена модель виходить з необхідності вибору у вигляді рішення у зв'язку із обмеженістю ресурсів та форм поведінки, а також конкуренції серед отриманих знань (закріплення необхідних знань, «утилізація» непотрібних знань). Результати дій також перетворюються на інформацію та досвід, коли надходять до виходу процесу трансформації та забезпечують його відтворення» [6, с. 285]. На нашу думку, модель трансформації знання є ідеальною ситуацією, у якій швидкість отримання інформації, її трансформація у знання узгоджені у часі, являють послідовну зміну фаз. Реальна ситуація трансформації знань відбувається хаотично, внаслідок чого порушується рівновага в інноваційному середовищі організації.

Та якими б цінними не були знання, як би люди не намагалися їх зберегти та впорядкувати, знання, як і будь-який інший ресурс, старіють. Рутинізація знань, або їх поступовий знос, руйнація відбувається при повторенні стандартних ситуацій. Пролонгація життєвого циклу нематеріальних ресурсів, у першу чергу знань потребують належного методу управління. У багатьох сучасних організаціях поширеним способом управління нагромадженням нематеріальних ресурсів є пошук цінних співробітників, розуміння специфічних потреб клієнтів. Відбувається розширення інвестицій у поінформованих споживачів, готових до співробітництва. За спостереженнями С. Девідсона, «споживач сьогодні сподівається отримати значно більший ступінь індивідуальної свободи, ніж раніше, а виробник намагається це зробити у найбільш дешевий спосіб» [14]. Процеси, що використовують організації задля визначення, придбання, створення та використання знань споживачів,

традиційно відносять до сфери управління знаннями споживачів. Головною функцією системи менеджменту знань, яка об'єднує організацію та її зовнішнє оточення, є мережі між організацією та її споживачами.

Знання є найбільш цінним ресурсом організацій в умовах зростання темпів глобалізації у світі. Постійне балансування між глобалізацією бізнесу та локалізацією кінцевих продуктів пояснює концентрацію уваги менеджерів на системі продукування знань клієнтів. Практика доводить, що це потенційно більш корисно та працеінтенсивно, ніж збір інформації про споживачів та її імплементація в повсякденну практику.

Сучасна практика менеджменту знань виділяє такі форми знань споживачів, якими користуються організації: співнавчання в команді, пов'язане із масовими взаємодіями із клієнтами з метою отримання доступу до їхніх знань, представлення їх як основи систематичних організаційних змін); взаємні інновації (практика підтверджує гіпотезу про те, що саме кінцеві споживачі-лідери, як найбільш досвідчені суб'єкти, із значним досвідом користування продуктом компанії виступають носіями продуктивних інновацій). Підприємства мають бути відкритими до роботи із споживачами-лідерами, до яких належать не тільки споживачі в традиційному розумінні, але і постачальники, партнери по бізнесу, університети; творчі спільноти (їх виникнення ґрунтується на таких принципах як тривалість контактів із компанією-продуцентом, поділ спільних інтересів, бажання створювати та розділяти цінні експертні знання); створення спільної інтелектуальної власності (вважається найбільш плідною формою кооперації між компанією та покупцями); прозьюмеризм як відчуття двоїстої ролі покупця як споживача та продуцента. Саме прозьюмеризму відводиться роль нової системи багатства за розмірами більш істотної, ніж грошова економіка.

Відомо, що прозьюмеризм не є одиничним актом. Це низка соціально-економічних відносин, що пронизують все життя людини. Індивіди, які створюють цінності, що не мають грошового виразу, більшу частину свого часу віддають роботі в комерційних та некомерційних організаціях. В. Іноземцев зазначає, що підвищення активності людей на їх робочих місцях з урахуванням зміни цінностей, повинно стати наступним кроком на шляху формування нової мотиваційної системи менеджменту підприємств нового типу [4].

Незаперечною є й роль інвестицій у примноження інтелектуальних ресурсів, специфічних знань підприємств країн світу. У світовій практиці виділяють чотири основні гіпотези, які відображають взаємозв'язок між капіталовкладеннями в знання та їх подальшим розвитком та впливом на конкурентноздатність підприємства:

- 1) Інвестиції в розвиток інтелектуальних ресурсів є результатом наявних національних конкурентних переваг галузі, що ґрунтуються на накопичених знаннях, досвіді, інформації. Таким чином, високорозвинені країни, такі як США, члени ЄС, Японія інвестують в інтелектуальні ресурси підприємств, тому що не можуть конкурувати з новими індустріальними країнами в сегменті низьковитратної праці.
- 2) Культурно та традиційно обумовлена система освіти, у тому числі інститут навчання, протягом життя визначають обсяги інвестицій у розвиток інтелектуальних ресурсів підприємств. Так, підприємства машинобудування, розташовані в Японії та Німеччині, мають більші за обсягом інвестиції в інтелектуальні ресурси, ніж підприємства США та нових індустріальних країн.
- 3) Впровадження на виробництві автоматизованих систем визначає їхні обсяги інвестицій у вдосконалення знань.
- 4) Інвестиції в інтелектуальні ресурси перебувають в тісному зв'язку з обраною стратегією розвитку підприємства, загальною системою управління людськими ресурсами.

У переважній більшості застосування гнучкої виробничої системи вимагає більших інвестицій у навчання співробітників, ніж застаріла система масового виробництва продукції.

Зауважимо, що розрив в інвестуванні в інтелектуальні ресурси американськими машинобудівними підприємствами в порівнянні з європейськими та японськими не можна подолати виключно збільшенням капіталовкладень у примноження знань, підвищення кваліфікації, новітні технології. Зазвичай, рівень розвитку інтелектуальних ресурсів слабо пов'язаний із технічною оснащеністю складальних заводів, масштабом виробництва, типом виробленої продукції, складністю коопераційних зв'язків. На величину інвестицій впливають такі чинники як виробнича стратегія підприємства та зовнішнє середовище, у якому функціонує материнська компанія.

Для того щоб інтенсифікувати показники розвитку інтелектуальних ресурсів на підприємствах, розташованих у США, слід впроваджувати стратегію дифузії гнучких виробничих систем, які передбачають орієнтацію на безперервне навчання персоналу. Досвід ЄС доводить відсутність безпосереднього зв'язку між високим рівнем розвитку інтелектуальних ресурсів та адоптації гнучких виробничих систем. Примусове навчання на робочому місці є прикладом неефективної політики власників підприємства щодо основних принципів організації роботи. Однобічне ж впровадження гнучких виробничих систем, відсутність узгодженості з програмами навчання для співробітників сповільнює розвиток конкурентних переваг підприємства.

Показовою є практика японських підприємств машинобудування в США та американських підприємств у Європі, рівень розвитку інтелектуального капіталу яких сильно відрізняється від решти підприємств регіону завдяки домінуючій стратегії корпоративного навчання. Така корпоративна стратегія на відміну від загальноприйнятої національної стратегії, заснованої на примусі, дозволяє використовувати та розповсюджувати гнучке виробництво та нові підходи в організації роботи (високо ефективні системи роботи). Особливостями інвестицій у розвиток знанневих ресурсів з боку національних інститутів є спрямованість переважно на сертифікацію технічних навичок, які мають багатofункціональний характер. Навчання в середині корпоративної структури ґрунтується як на мотивації персоналу, так і зорієнтоване на вдосконалення технічних навичок необхідних для роботи на даному підприємстві. Виробництва з гнучкою виробничою структурою вимагають як вдосконалення загальних, так і спеціальних для даного виробництва навичок, вміння працювати в команді, а саме розвивати міжкомунікаційні зв'язки.

Ознаками підприємств економіки знань є також впровадження таких систем гнучкого виробництва, які поєднують технічні новації та людські здібності на якісно новому рівні. Організаційною логікою передачі знань у гнучких системах є зменшення всіх видів ризику завдяки мінімізації кількості недозавантажених виробничих потужностей, підсиленню взаємозалежності виконуваних завдань, збільшення візуалізації проблем. Це сприяє розширенню людських навичок, підвищенню продуктивності праці, вдосконаленню виробничих систем. Для того, щоб своєчасно ідентифікувати та вирішувати виробничі завдання, робітники мають володіти концептуальними навичками щодо організації виробничого процесу, аналітичними здібностями з виявлення головної причини технічної проблеми. З метою розвитку таких вмінь та знань, гнучкі виробництва пропонують низку широкопрофільних практик, а саме організацію робочих груп, гуртків якості, ротацию робіт у межах сітки класифікації посад, децентралізацію повноважень від спеціалізованих інвесторів до робітників на виробництві, гарантування зайнятості, систему винагород за результати праці, подолання статусних бар'єрів між менеджерами та робітниками.

За умов гнучкої системи виробництва більшість програм з вдосконалення технічних навичок започатковується на рівні підприємства у формі тривалого періоду стажування на робочому

місці. Відбувається співнавчання нових робітників та досвідченого персоналу підприємства, яке спрямоване не тільки на первинне навчання, але й на передачу досвіду нестандартних способів вирішення рутинних завдань. Це найбільш ефективний спосіб передачі прихованих знань, їх зберігання та примноження. Досягнення високого рівня ефективності у трансфері та накопиченні знань стає можливим завдяки підходу, заснованому на особистому досвіді, можливості застосування отриманих знань та навичок без відриву від виробництва. Тренування, інтегровані в політику безперервної зайнятості, дають стимул для подальшого розширення процесу інвестування в персонал на рівні підприємства, укріплення культурних норм взаємних зобов'язань найманих працівників.

Отже, процес навчання на підприємстві, який забезпечує надання багатофункціональних знань найманим працівникам, зорієнтованим на прийняття рішень у складному організаційному середовищі, є головною передумовою його економічної стійкості. Процес отримання нових знань, інтелектуалізація процесу роботи перетворюється на додаткову функцію виробничої системи. Чим більшою є необхідність переходу до гнучких виробничих процесів, тим більш нагальною стає функція виробничого навчання.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми становлення постіндустріального типу суспільства пов'язане із формуванням економіки нового типу, появою так званої економіки знань. Окреслене коло теоретичних досліджень відкриває широкі перспективи щодо розробки проблем відтворення нових ресурсів суспільного розвитку. Інформація, знання, людські якості, інформаційні інтелектуальні ресурси є нематеріальними ресурсами економіки знань, які беруть участь у процесі нагромадження різних форм капіталу. Виявлення національних особливостей господарювання підприємств різних форм власності, вирішення суперечностей між традиційним індустріальним способом організації діяльності та новим, заснованим на домінуючій ролі нематеріальних ресурсів, сприятимуть з'ясуванню характерних особливостей сучасного глобалізованого бізнес-середовища, робітників нового типу, напрямків інвестування. Управління знаннями відкриває перед окремими індивідами та суспільством у цілому низку перспектив, а саме пояснення поточного стану системи знань, виявлення чинників, причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей еволюційного процесу; визначення сукупних можливостей системи знань та управління динамікою переходу до неї; прийняття рішень та можливість діяти на основі визначених чинників; більш швидка адаптація до змін ніж у конкурентів; зниження транзакційних витрат. Перспектива подальших пошуку полягає в перевірці ідеї про взаємозв'язок між утвореними бізнес-спільнотами та схильністю індивідів примножувати наявні нематеріальні ресурси, нагромаджувати нефізичне багатство тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стюарт Томас А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Томас А. Стюарт ; [пер. с англ. В. Ноздриной]. — М. : Поколение, 2007. — 368 с.
2. Социум XXI века: рынок, фирма, человек в информационном обществе : [сб. научн. трудов / науч. ред. А. И. Колганов. и др.]. — М. : УРСС, 1998. — 190 с.
3. Бузгалин А. Глобальный капитал / А. Бузгалин, А. Колганов. — М. : Едиториал УРСС, 2007. — 512 с.
4. Иноземцев В. П. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы : учеб. пособ. для студ. вузов [Электронный ресурс] / В. П. Иноземцев. — М. : Логос, 2000. — 304 с. — Режим доступа : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000946/st027.shtml>.
5. Климов С. М. Интеллектуальные ресурсы общества / С. М. Климов. — СПб. : Питер, 2002. — 198 с.
6. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / [под ред. В. В. Попкова]. — М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. — 295 с.

7. Девенпорт П. Канадские университеты и «экономика знаний» / П. Девенпорт // Вестник финансовой академии. — 2000. — № 1(13). — С. 46—56.
8. Цели и задачи Партнерства для развития информационного общества в России [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://prior.russia-gateway.ru/about/goals/>.
9. Тоффлер Э. Шок будущего [Электронный ресурс] / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.]. — М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. — 557, [3] с. — (Philosophy). — Режим доступа : www.vuzlib.net/beta3/html/1/27874/.
10. Добрынин А. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования / А. Добрынин, С. Дятлов, Е. Цыренова. — СПб. : Наука, 1999. — 309 с.
11. Дэвид П. Экономические основы общества знания / П. Дэвид, Д. Форэ // Экономический вестник Ростовского государственного университета. — 2003. — Т. 1. — № 1. — С. 29—55.
12. Стрелец И. Новая экономика: гипотеза или реальность? / И. Стрелец // МЭиМО. — 2008. — № 3. — С. 16—23.
13. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна [Электронный ресурс] / Ж.-Ф. Лиотар ; [пер. с фр. Н. А. Шматко ; "Институт экспериментальной социологии"]. — М. : Изд-во "АЛТЕИЯ", 1998. — Режим доступа : http://webreading.ru/nonf_/design/ghan-fransua-liotar-sostoyanie-postmoderna.html.
14. Завадский М. Между просьюмерами и судьюсерами [Электронный ресурс] / М. Завадский // Эксперт. — 2008. — № 23. — Режим доступа : http://expert.ru/expert/2008/23/mezhdu_prosumerami_i_suduserami/.

REFERENCES

1. Stewart, Thomas A. (2007), *Intellektual'nyi kapital: Novyi istichnik bogatstva organizatsii* [Intellectual capital: a new source of the organization's wealth], Translated by Nozdrina, V., Moscow, Russia.
2. Kolganov, A.I. et al. (1998), "21st century's society: market, firm, people in the information society", *Zbirnyk nsukovykh prac*, URSS, Moscow, Russia.
3. Buzgalin, A. and Kolganov, A. (2007), *Global'nyi kapital* [Global capital], Editorial URSS, Moscow, Russia.
4. Inozemtsev, V.P. (2000), *Sovremennoe postindustrial'noe obshchestvo* [Modern postindustrial society], Logos, Moscow, Russia, available at: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000946/st027.shtml> (access August 13, 2014).
5. Klimov, S.M. (2002), *Intellektualnye resursy obshchestva* [Society's intellectual resources], Piter, St. Petersburg, Russia.
6. Popkov, V.V. (2007), *Ustoichevoe ekonomicheskoe razvitie v usloviyah globalizatsii I ekonomiki znaniy: kontseptual'nye osnovy teorii I praktiki upravleniya* [Sustainable development amid globalization and knowledge economy: conceptual basics of the management theory and practice], ZAO "Izdatel'stvo "Ekonomika", Moscow, Russia.
7. Devenport, P. (2000), "Canadian universities and "knowledge economy", *Bulletin of the financial academy*, no. 1(13), pp. 46-56.
8. Russian e-Development Partnership / Goals and tasks of the information society development in Russia, available at: <http://prior.russia-gateway.ru/about/goals/> (access October 1, 2014).
9. Toffler, E. (2002), *Shok budushchego* [Future shock], ООО "Izdatel'stvo АСТ", Moscow, Russia, available at: www.vuzlib.net/beta3/html/1/27874/ (access October 3, 2014).
10. Dobrynin, A., Dyatlov, S. and Tsyrenova, E. (1999), *Chelovecheskii kapital v tranzitivnoi ekonomike* [Human capital in the transition economy], Nauka, St. Petersburg, Russia.
11. David, P. and Fore, D. (2003), "Economic basics of the knowledge society", *Economic bulletin of Rostov state university*, vol. 1, pp. 29-55.
12. Strelets, I. (2008), "New economy: hypothesis or reality?", *World economics and international relations*, no. 3, pp. 16-23.
13. Liotar, Zh.-F. (1998), *Sostoyanie postmoderna* [Postmodern status], Translated by Shmatko, N.A., Alteia, St. Petersburg, Russia, available at: http://webreading.ru/nonf_/design/ghan-fransua-liotar-sostoyanie-postmoderna.html (access September 24, 2014).
14. Zavadskii, M. (2008), "Between prosumers and suducers", *Expert*, no. 23, available at: http://expert.ru/expert/2008/23/mezhdu_prosumerami_i_suduseram (access October 7, 2014).